

BİR LİMANDAN ÜÇ RESİM

İlhan Berk (1918, Manisa - 2008, Bodrum) Necatigil'in deyiimiyle "şiiirimizin uç beyi", Memet Fuat'a göre ise "dokunduğu şiir". İlk şiirleri *Manisa Halkevi* dergisi, *Uyanış*, *Varlık*, *Çiğir* gibi dergilerde çıktı. 1944 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Fransızca Bölümü'nü bitirdi. Destansı yönünün ağır bastığı, adeta bir Türk Walt Whitman'ı olarak adlandırıldığı dönemde *İstanbul* (1947), *Günaydın Yeryüzü* (1952), *Türkiye Şarkısı* (1953) ve *Koroğlu*'nu (1955) yayımladı.

1953 yılına kadar çıkardığı kitaplarla gerçekçi bir şair görüntüsü veriyordu. 1953'te *Yenilik* dergisinde yayımladığı "Saint-Antoine'in Güvercinleri", ileride İkinci Yeni adını alacak şiir akımının habercisi oldu. Bu özellik daha sonraları gelişerek sürdü ve İlhan Berk'in özgün tutumu durumuna geldi. Giderek İkinci Yeni şiirinin öncüsü ve en güçlü savunucusu olarak anılmaya başladı. Şiirlerinde cinsellik ve tarih ana temalar olarak belirdi. Çeşitli nesnelere, kent, sokak gibi olguları ayrıntılı bir "kimlik kartı" somutluğu taşıyan bir biçimde şiirleştirdi. Düzyazı şiirlerden aforizmalara harfleri, nesnelere ve semtleri sevmeye dek genişleyen çok kollu bir şiir irmağıdır İlhan Berk.

Başlıca Kitapları

Şiir: Bütün eserleri üç ciltte toplanmıştır *Eşik* (1947-1975): *İstanbul* (1947), *Günaydın Yeryüzü* (1952), *Türkiye Şarkısı* (1953), *Koroğlu* (1955), *Galile Denizi* (1958), *Çivi Yazısı* (1960), *Otağ* (1961), *Mısırkalyoniğne* (1962), *Âşıkane* (1968): *Şenlikname* (1972), *Taşbaskısı* (1975); *Aşk Tahtı* (1976-1982): *Atlas* (1976), *Kül* (1978) ve *Deniz Eskisi/Şiirin Gizli Tarihi* (1982); *Akşama Doğru* (1984-1996): *Delta* ve *Çocuk* (1984), *Güzel İrmak* (1998), *Dün Dağlarda Doluştım Evde Yoktum* (1993), *Avluya Düşen Gölge* (1996). Ayrıca *Kuşların Doğum Gününde Olacağım* (2005), *Ev* (1997), *Çok Yaşasın Sayılar* (1998), *Şeyler Kitabı* (2002) adlı kitapları vardır. **Deneme / Günlük / Otobiyografi:** *Uzun Bir Adam* (1982, genişletilmiş baskı 2005), *Şifalı Otlar Kitabı* (1982, 2004), *El Yazılarına Vuruyor Güneş* (1983, genişletilmiş baskı 1992), *Şairin Toprağı* (1992), *İnferno* (1994, genişletilmiş baskı 2004), *Kanatlı At* (1994), *Logos* (1996), *Poetika* (1997), *Kült Kitap* (1998); **Çeviri / Antoloji:** *Başlangıcından Bugüne Beyit Mısra Antolojisi* (1960, 2. baskı 2004), *Fransız Şiiri Antolojisi* (2001), *Seçme Kantolar* - Ezra Pound: (1969), *Seçme Şiirler* - Arthur Rimbaud (1962), *Asılı Eros* (1996), *Güldeste - Başlangıçtan Bugüne Türk Şiiri Antolojisi* (2004); **Yabancı dillere çevrilmiş kitapları:** *Estambul / İstanbul*, Madrid, 1988; *Histoire Secrète de la Poésie / Şiirin Gizli Tarihi*, Paris: Arfuyen 1991; *Poemas / Şiirler*, Madrid, 1992; *Rio Hermoso / Güzel İrmak*, Madrid, 1995; *Selected Poems / Seçme Şiirler*, Londra, 2006, *Mar de Galilea / Galile Denizi*, 2006, Madrid; *Selected Poems / Seçme Şiirler*, United Kingdom, 2007; *Um die Gasse biegt deine Stimme / Sokağı Dönüyor Sesin*, Elif Verlag, 2016.

İlhan Berk'in
YKY'deki kitapları:

- El Yazılarına Vuruyor Güneş (1992)
İnferno (1994)
Kanatlı At (1994)
Logos (1996)
Asılı Eros (1996)
Uzun Bir Adam (1997)
Poetika (1997)
Kült Kitap (1998)
Eşik (1947-1975) (Toplu Şiirler I, 1999)
Aşk Tahtı (1976-1982) (Toplu Şiirler II, 1999)
Akşama Doğru (1984-1996) (Toplu Şiirler III, 1999)
Galata (2000)
Pera (2000)
Şeyler Kitabı (2002)
Toplu Şiirler (Delta-1, 2003)
Requiem (2004)
Şifalı Otlar Kitabı (2004)
Kuşların Doğum Gününde Olacağım (2005)
Adlandırılmayan Yoktur (2006)
Tümceler Geliyorum (2007)
Çiğnenmiş Gül (Haz.: Gonca Özmen, 2011)
Elin Üstünde Gezsin - İlhan Berk'ten Memet Fuat'a Mektuplar
(Haz.: Sevgül Sönmez, 2012)
Mısırkalyoniğne (Desenler: Selçuk Demirel) (2018)
Galile Denizi (2019)
Bir Limandan Üç Resim (2019)
- Galata (özel baskı, 2016)
Pera (özel baskı, 2016)
- Doğan Kardeş
Bir Yeryüzü Tanığı - Seçme Şiirler (2009)

İLHAN BERK

Bir Limandan Üç Resim

Anlatı

Hazırlayan
Erol Gökşen

İçindekiler

Sunuş / Erol Gökşen • 7

Önsöz / Kemal Özmen
İlhan Berk'in Gençlik Yazıları ya da
"Şairin Bir Genç Adam Olarak Portresi" • 11

Bir Variyo, Bir Geliyo! • 23

İhtirasların Ölümü • 25

Serenat • 26

Kargalar ve Akşam • 28

Heykel Önünde • 30

Sarı Güller • 32

Dağlının Ayşe • 35

Kargalar • 38

Veda I • 40

Veda II • 42

Dönüş • 45

Oda • 47

Bir Gece Yarısı Ziyareti • 49

Ona • 55

Kezban I • 56

Kezban II • 60

Kezban III • 64

Kezban IV • 68

Kezban V • 71

Kezban VI • 74

Kezban VII • 77

Kezban VIII • 79

Yapı Kredi Yayınları - 5378
Edebiyat - 1531

Bir Limandan Üç Resim / İlhan Berk
Hazırlayan: Erol Gökşen

Kitap editörü: Fahri Güllüoğlu

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Merve Çakıroğlu

Baskı: Sena Ofset Ambalaj, Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. 2. Matbaacılar Sitesi B Blok
Kat: 6 No: 4NB 7-9-11 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Telefon: (0 212) 613 38 46
Sertifika No: 12064

1. baskı: İstanbul, Mayıs 2019
ISBN 978-975-08-4500-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

- Binnaz'a Mektup I • 81
 Binnaz'a Mektup II • 83
 Binnaz'a Mektup III • 86
 Binnaz'a Mektup IV • 89

Bir Limandan Üç Resim • 93

Ek

- Ferhat ile Şirin*'den Parçalar • 99
 Savaşa Giden Kuş (Masal) • 112

Sunuş

Erol GÖKŞEN

Bugün şair diye bildiğimiz kişiler acaba sadece şiir mi yazdılar? Hayatlarının hangi döneminden itibaren şiire yöneldiler? Onların, şiirleri haricinde kalan edebî eserleri var mıdır? İşte bu gibi sorulardan hareketle yola çıktığımdan beri Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Ali Ekrem Bolayır, Celal Sahir Erozan, Faik Ali Ozansoy, Halid Fahri Ozansoy, Fazıl Ahmet Aykaç, Ahmet Muhip Dıranas, Ercüment Uçarı, Orhan Murat Arıburnu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Gülten Akın, Cemal Süreya gibi pek çok şairin tek tük de olsa hikâye yazdıklarına tesadüf ettim.¹ Bunlar haricinde Nâzım Hikmet, Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı, Ece Ayhan, Cahit Zarifoğlu, Celâl Sılay, Kemal Özer, Melih Cevdet Anday, Ülkü Tamer, Ömer Faruk Toprak, Rüştü Onur, Sabahattin Kudret Aksal gibi tamamıyla şiir yazdıkları düşünülen ancak hikâye kitapları olan şairlere de rastladım.

Bu araştırmalar İlhan Berk'le buluşmama da vesile oldu. Başlangıçta şiir haricinde birkaç metin bulacağımı umduğum İlhan Berk'e dair çalışmalarımda farklı türde edebî metinle karşılaştım. Bunlar arasında hikâye, “nesir”², tiyatro metni³, masal türüne sınıflanabilecek olanları tespit ettim. Elbette, “Bir Limandan Üç Resim” başlığıyla bir araya getirilen bu toplamda, hikâye ve özellikle “nesir”, kitabın ağırlık noktasını oluşturduğundan metinleri ortak bir paydada buluşturmak adına “anlatı” demeyi tercih ettim. Bu anlatıları İlhan

¹ Buradan Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in hikâyelerinin yakında çıkacağını söylemeliyim. Ayrıca Mehmet Can Doğan'ın Cemal Süreya'nın iki hikâyesini yayımladığını da eklemeliyim. Hikâyeler için bakınız: Mehmet Can Doğan, “Cemal Süreya'nın İki Hikâyesi”, *Kitaplık*, Mart-Nisan 2017, sayı: 190, s. 66-73.

² “Nesir”, 1930'lu ve 1940'lı yılların pek çok dergisinde bir “tür” olarak kabul edilmiş, yazıların üstüne konulmuştur. Herhangi bir türe dâhil olmayan metinler için bu yol seçilmiş olmalıdır.

³ *Ferhat ile Şirin* adını taşıyan tiyatro metni, birbirine yakın aylarda farklı dergilerde yayımlanmıştır. Ancak bu metinler, *Ferhat ile Şirin*'in tamamı değildir.

Berk'in yazınsal üretimi bağlamında konumlandırmadan önce, diyebiliriz ki söz konusu metinler şairin ustalık dönemi ürünlerinin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Nitekim düzyazı şiir formuna yakın olan metinler şairin ilerleyen yıllarda gireceği bu yolun izlerini vermektedir.

Kitaptaki metinler İlhan Berk'in ilköğrenlik dönemi olan 1934-1939 yıllarına aittir. İlhan Berk, şiirle koştut başladığı bu denemelerini önce *Yeni Doğu* adlı yerel bir dergide yayımlar, hemen sonra günün genç yazarlarına kapılarını açan *Uyanış-Servetifünun* dergisine gönderir. Yine aynı yıllarda *Varlık*, *Gündüz*, *Gediz* gibi dergilerde pek çok farklı türde ürünleri çıkar.

İlhan Berk, hayatının hemen her döneminde olduğu gibi bu ilköğrenlik döneminde de hummalı bir yazı faaliyeti içerisinde. Bir yandan pek çok dergiye şiir göndermekte, şiirler çevirmekte, şiir üzerine denemelerde bulunmakta ve diğer yandan şiir formuna girmeyecek metinler yazmakta ve aynı zamanda Fransızcadan anlatı türünde çeviriler yapmaktadır.

İlhan Berk, bu kitaptaki metinlerde daha çok yaşadığı coğrafyayı, sevdiği kıza duyduğu aşkı anlatır. Burada daha çok izlenimler, duyular, anılar devreye girer. Söz konusu metinlerde ben'i odağına alır. Bu metinlerde sevgi hâkim olmasına rağmen hayat karşısında bir eksiklik, yokluk, karamsarlık, çözümsüzlük, hatta inançsızlık hâli de görülür. O, gözlerini doğaya çevirir, doğayı arar ve onun kollarına sığınır. Ağaçlar, kuşlar (özellikle kargalar), ırmaklar, meyveler onun yoldaşlarıdır. Berk, akşam ve gecenin sonsuz dünyasını kendisine rehber edinir. Onun sonsuzluğu yakalama isteği, kendine ait bir evren yaratma arzusu somut mekânın darlığından ileri gelir. İşte bu yüzden yer yer mitolojiden yararlanır. Bu metinlerde kutsal kitaplara göndermede bulunarak içinde bulunduğu mekândan taşma isteğini gösterir.

Her ne kadar hem dergilerde yayımladığı hem de *Güneşi Yakanların Selamı* adlı ilk şiir kitabında görülen şiirlerinde Ahmet Haşim etkisi varsa, hatta bu kitaptaki metinlerin çoğunda bundan söz edilse bile bu dönemin son ürünü olan "Bir Limandan Üç Resim" adlı

metinle anlatı türüne farklı bir cepheden baktığını göstermiştir. İlhan Berk'in 28 Ocak 1964 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanan bir söyleşisinde "Ben aslında dili değil, düşüncemi değiştiriyorum." ifadesi onun anlatı türündeki metinlerden uzaklaşarak dili deforme etme imkânı veren şiire yöneldiğini gösterir. İlhan Berk, "Bir Limandan Üç Resim"de dili değiştirip zamanın çizgiselliğini zedeler, hatta bu çizgiselliği kırma yoluna sapar.

Bu kitapta yer alan metinler İlhan Berk'in şiir haricinde diğer türlerle de ilgilendiğini gösterme çabası olarak değerlendirilebilir. Yazarlık hayatına farklı türleri deneyerek başlayan Berk, ilerleyen yıllarda sadece şiire yönelmiştir. Ancak 1949'da yazdığı Muhsin Ertuğrul biyografisi ve az sayıda da olsa dergilerde yer alan tiyatro yazılarından anlaşılmaktadır ki 1950 sonrasında hem manzum tiyatro denemeleri yapmıştır hem de pek çok tiyatro metnini dilimize kazandırmıştır. Ancak ne Devlet Tiyatroları ne Şehir Tiyatroları onun telif ve tercüme oyunlarına ilgi göstermiştir. Belki de bu yüzden hemen hemen aynı yıllarda –şimdilik sadece bir örneğine rastlasak da– "masal" yazmıştır.

İlhan Berk'in ilköğrenlik faaliyetleri sırasında pek çok kaynaktan etkilendiğini söylemek mümkündür. Charles Baudelaire, André Gide, Paul Valéry, Marcel Proust gibi edebiyatçılardan pek çok farklı türde metinler çevirir. Hatta 1937-1938 yılına ait Balıkesir Necatibey Öğretmen Yıllığı'na "Yaratıcı Tekâmül ve Henri Bergson" adlı yazısıyla destek verir. Dolayısıyla onun bu dönemde –her döneminde olduğu gibi– ilgi alanı çok geniştir. Ayrıca, *Uyanış-Servetifünun* dergisinde Avni İnel çevirisiyle yer alan André Gide'in *Dünya Nimetleri* adlı eserinden o kadar etkilenmiştir ki kendisi de bir yıl sonra *Gediz* dergisi için "Kezban", *Uyanış-Servetifünun* dergisi için "Binnaz" figürünü yaratmıştır. Ayrıca André Gide'e ilgisi o derece fazladır ki Gide'in 1935 yılında yayımladığı *Yeni Dünya Nimetleri* adlı kitabının çevirisini 1938 yılında *Uyanış-Servetifünun* dergisinde tefrika eder.

Özyaşamöyküsel bir anlatı olan *Uzun Bir Adam* kitabı İlhan Berk'in hayatına dair önemli ipuçları sunmakla birlikte, ölümünün üzerinden on yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen hâlâ

kapsamlı bir İlhan Berk biyografisi yayınlanmamış olması bir eksiklik sayılabilir. Bu çerçevede *Bir Limandan Üç Resim*, Berk'in şiir haricindeki diğer edebî türlerle olan "mesaisine" dikkat çekebilmek, böylelikle edebî hayatının henüz başlangıç yıllarına ait ışık tutulmamış alanlara bakabilmek adına bir çaba.

Son olarak bu çalışmanın oluşmasında emeği geçenleri anmak isterim. Öncelikle İlhan Berk'in yazılarını yayına hazırlayan Yalçın Armağan'a teşekkür ederim. Arşivlerin tozlu raflarından çıkardığı masal ve tiyatro parçasını göndererek bu kitaba dâhil ettiği için kendisine müteşekkirim. Her konuda yardımını gördüğüm sevgili eşim Bahanur Garan Gökşen'le, bu kitaptaki metinleri karşılıklı okuduk. Oluşabilecek hataları en aza indirmeme yardımcı olduğu için kendisine şükranlarımı sunarım. Ayrıca YKY'nin değerli editörü Fahri Güllüoğlu'nun süreç boyunca gösterdiği ilgi ve desteği de belirtmeden geçemeyeceğim. Kendisine müteşekkirim.

Ankara, Nisan 2019

ÖNSÖZ

İlhan Berk'in Gençlik Yazıları ya da "Şairin Bir Genç Adam Olarak Portresi"

Kemal ÖZMEN

Yazarların, olgunluk dönemine ulaştıklarında, isteyerek yaşamlarının belirli yönlerini ya da gençlik yıllarının ilk yazılarını, kimi zaman basılmış eserlerini gölgede bırakmak, dahası yok saymak gibi bir eğilim içine girdikleri çok görülmüştür. Kimi eleştirilenler de, yazarın, hayattayken yayımlamak istemediği metinlerinin/eserlerinin ölümünden sonra yayımlanmasının etik olmadığını ileri sürmektedir. Yazarların geride bıraktıkları tüm kişisel belgelerin, -hayattayken yayımlamaktan kaçındıkları metinler/eserler dahil olmak üzere-, yayımlanmasıyla ilgili sorumluluğun yasal mirasçılara geçmesiyle, sorunun edebiyatın dışına taşması kaçınılmaz olmaktadır. Yazarın kişisel/"mahrem" dünyasına ait "özel evrak" gibi algılanan, zamanın ve mirasçılarının insafına terkedilmiş sayısız belgenin, eşyanın, kitapların, yıllar alabilecek ciddi ve sabırlı bir ayıklama ve tasnif çalışmasıyla oluşturulacak bir "arşiv merkezi"nde araştırmacıların hizmetine sunulmak yerine, çoğunlukla uygun olmayan koşullarda korunması ya da koleksiyoncu ve sahaflarda bir gün paraya dönüştürülebilecek bir "meta" olarak müşterisini bekliyor olması ne yazık ki ülkemizde görmeye alışık olduğumuz *post-mortem* bir vakadır.

Tartışmanın salt yazar ya da "mirasçı" perspektifinden ele alınması, yazarın yazınsal ve düşünsel evriminin oluşum aşamalarına ışık tutacak söz konusu metinleri ve belgeleri işlevsiz hâle getirmekte; yazarı, yayımladığı eserden ibaret sayarak, tüm karmaşık süreçleri içinde "yaratıcı evrim" in göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Oysa, yazarın yayımlanmış "ana metin" (eser) öncesiyle ilgili belgelerinin (elyazmaları, karalamalar, taslaklar, düzeltmeler, notlar, mektuplar, defterler), düşünsel dünyasına, ilgi ve yönelişlerine tanıklık eden kitaplığının koruma altına alınarak arşivlenmesinin